

ROMAN NORMLARI VE GELENEKLERİ AÇISINDAN KADIN VE ERGEN BİREYLERDE ALKOL KULLANIMI

Nebile ÖZMEN*-Fatma ŞENCAN**-Abduhakim BEKİ***

Öz

İnsanın diğer davranışlarında olduğu gibi yaşamını sürdürdüğü topluluğun alkol kullanımına karşı yaklaşımı veya kültürel ve çevresel yatkınlığı kişinin alkol kullanım tutumlarını yakından etkileyen temel unsurları oluşturmaktadır. Gelenekçi toplum yapılarında ise kişinin davranışları üzerinde gelenek ve örfler daha baskın bir role sahip olabilmektedir. Kültürel desenleri ve gelenekçi yapısını kuşaklar arası aktarımla günümüze kadar devam ettiren ve geleneğe olan bağlılık sebebiyle kendilerine has bir tutum geliştiren Romanlar örneğinde bu etkileşimi görebilmek mümkündür. Özellikle bu gruptaki kadın ve ergenlerin alkole karşı tutumları ve alkol kullanım davranışlarının incelenmesi ile söz konusu durum gözlemlenebilir. Bu noktada toplumda dezavantajlı gruplar olarak kabul edilen kadınların alkol kullanımına karşı korumacı bir yaklaşım gösteren gelenekçi yaklaşımların ve bunun yanında çocuk ve ergenlerin alkole maruziyeti ve alkol kullanımına karşı müsamahakâr yaklaşımın bu toplulukta ne ölçüde karşılık bulduğunun tespiti önem arz etmektedir. Bu araştırmada, alkol kullanımında kültürün rolünü belirlemek amacıyla geleneklerini koruma çabasıyla öne çıkan Roman topluluklarından karma bir grup örneklem olarak seçilmiştir. İstanbul'un tarihi semtleri arasında yer alan Üsküdar'ın Selami Ali mahallesinde nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan araştırmada öne çıkan sonuçlar arasında geleneklerine sıkı sıkı bağlı kalmaya devam eden topluluğun erkek ve kadınların alkol kullanım tutumlarında cinsiyetçi yaklaşımların hala örf ve adetlerden beslenmeye devam ettiği, mahalledeki kullanım yaygınlığından çocuk ve ergenlerin olumsuz yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Romanlar, Kadın, Ergen, Alkol kullanımı.

Alcohol Use in Women and Adolescents in Terms of Romani Norms and Traditions

Abstract

As with other behaviors of people, the approach to alcohol use and cultural and environmental predisposition of the community in which one lives are the main factors that closely affect alcohol use attitudes. In traditional social structures, traditions and customs may have a more dominant role on the behavior of the person. It is possible to see this interaction in the example of the Gypsies, who maintain their cultural patterns and traditional structures through intergenerational transmission and develop a unique attitude due to their commitment to tradition. In particular, this situation can be observed by examining the attitudes and alcohol use behaviors of women and adolescents in this group. At this point, it is important to determine to what extent traditionalist approaches that show a protective approach against alcohol use by women, who are considered to be disadvantaged groups in the society, as well as the exposure of children and adolescents to alcohol and the tolerant approach to alcohol use in this community. In this study, a mixed group of Roman communities, which stand out with an effort to preserve their traditions, was chosen as a sample in order to determine the role of culture in alcohol consumption. Among the prominent results of the research conducted in the Selami Ali neighborhood of Üsküdar, which is one of the historical districts of Istanbul, the sexist approaches in the alcohol use attitudes of men and women of the community, which continue to adhere strictly to their traditions, continue to be fed by customs and traditions, the prevalence of use in the neighborhood leads to children and adolescents found to be adversely affected.

Keywords: Romanies, Female, Adolescent, Alcohol use.

*Doç.Nebile Özmen, Sağlık Bilimleri Ü. Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, nebile.ozmen@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6141-0183>

**Dr. Üsküdar Belediyesi, sencanfatma@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1203-9511>

***Doç.Dr. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, abdulhakim.beki@uskudar.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5572-2113>

1. Giriş

Antik çağlara yönelik bulgular referans kabul edildiğinde alkollü içeceklerin insan yaşamına dâhil oluşu milattan önceki dönemlere kadar dayandırılmaktadır. Bu bakımdan insanlık kadar eski olan alkollü içecek tüketimi süreç içerisinde yeme içme kültürünün de önemli bir unsuru haline gelmiştir (Ögel, 1997). Bağımlılık yapma özelliğine sahip olan alkollü içeceklerin yeme içme kültüründe olduğu gibi toplumsal yaşamda tekrarlayan veya önlenemeyen kullanım biçimlerinin olması bireysel ve toplumsal sorunlara yol açmıştır.

Buna rağmen artan ve hatta kontrol altına alınamayan alkol kullanım bozukluğu ve tüketim yaygınlığı, kullanan kişilerin alkol bağımlısı olma riskini artmaktadır. İstemli veya istemsiz olarak devam eden kullanımlar süreç içerisinde bazı kişilerde duygu durum bozukluğu, depresyon, anksiyete (Koroğlu, 2016) gibi psikolojik sorunlara sebep olabileceği gibi, bu sorunlar da kişiyi alkol kullanmaya yöneltebilir. Bu yönüyle alkol bağımlılığı sebep ve sonuçların birbirini tetiklediği, çoğu zaman çevresel etkenlerin de sürece eşlik ettiği sosyal bir probleme evrilebilmektedir (Tarhan & Nurmedov, 2015).

Alkol tüketim sebeplerini görünür kılan öznel etkenlerin yanında kişinin, sosyal bağlamını oluşturan ve sürekli etkileşim halinde olduğu aile, arkadaş, okul, mahalle gibi yakın çevre unsurlarının alkol kullanımına karşı yaklaşımı ve aralarında alkol kullanım öykülerinin olması kişi için özendirici veya merak edici bu yakınlıkları önemli bir risk etmenine dönüştürmektedir. Bağımlılık yapıcı madde kullanan kişilerin bu maddeleri yakın çevrelerinden temin ettiği Ögel ve arkadaşlarının (2006) ulaştığı sonuçlar arasındadır. Yine kişilerin yakın çevrelerindeki olumsuz rol modelleri örnek almalarının mevcut kullanımların devamı veya yeni kullanım öykülerinin ortaya çıkmasındaki rolü (McGee vd., 2015) de yadsınmaz.

Kişiyi alkol kullanımına yöneltebilen toplumsal risk etmenlerinin yanında kişinin yaş, cinsiyet ve kişisel özellikleri de bağımlılık yapıcı maddelere başlamada önemlidir. Bu maddelerin kullanım yaygınlığı ve sıklığına bakıldığında yakın döneme dek kadınların bağımlılık oranı erkeklere kıyasla oldukça düşük seyretmiştir (Ettore, E., vd.; 1993; 2007). Ancak 2000'li yıllardan itibaren bu durumun değişiklik gösterdiği ve kadın bağımlıların sayısında bir artış olduğu bulgusu yakın dönem çalışmalarda dikkat çekmektedir (Kutlu, Y., 2011). Diğer yandan cinsiyete bağlı farklılıklar olmakla birlikte ergenlik çağı hem erkekler hem de kadınlar açısından dezavantajlı bir döneme karşılık gelmektedir (Kirke, 2006). Ergenlikle birlikte artan sosyalleşme girişimleri arkadaş veya akran grupları arasında bu maddeleri kullananların olması durumunda çevresel risk etkenlerini tetikleyebilmektedir. Söz konusu risklere ek olarak; kendi içlerinde homojen bir yapıya sahip olan dışa kapalı topluluklarda sürdürülen etnik ve kültürel açıdan farklı yaşam pratiklerinin, kendi aralarındaki etkileşim yoğunluğuna bağlı olarak topluluğun alkol kullanımına karşı yaklaşımını etkileyen pekiştirici bir unsur olduğu görülmektedir.

Kültürlerini ve sosyal yaşamlarını devam ettirirken geleneklerini referans alan Romanlar buldukları egemen kültürlerde marjinal olarak görülmekte ve çoğu zaman bu sebeplerle dışlanmaktadır. Dışlanmışlığın getirdiği yalnızlaşmayı kendi aralarındaki hiyerarşik yapılaşmaya dayalı gelenekçi ve homojen bir toplum yapısıyla aşmaya çalışan Romanlar, bu yönleriyle kültürel yapılarını günümüzde de koruyabilmiş nadir topluluklardandır. Bu toplulukta alkollü içeceklerin tüketiminin geleneksel etkinliklerde adet olarak yaygınlaşması veya kullanıma -toplumun geneline kıyasla hoşgörüyü bakılıyor olması özellikle kadınların ve ergenlerin maruz kaldığı riskleri artırıcı rol oynamaktadır.

Genellikle geniş aile yapısına sahip olan Roman toplulukları diğer açılardan toplumun genelinden ayrılmakla birlikte ailede ebeveyn rollerinde geleneksel yaklaşımı sürdürmektedir (Özkan, 2000). Bu topluluklarda aile içi görev paylaşımının geleneksel ailelerde olduğu gibi kadının annelik sorumluluğu öne çıkaran bir nitelikte olması toplumsal cinsiyet rolleriyle de örtüşmektedir. Bu durum

kadının bireysel ve sosyal hayattaki yerini etkilediği gibi alkol kullanımına yaklaşımını da şekillendirmektedir.

Alkol kullanımının kuşaktan kuşağa aktarıldığı (Şencan ve Beki, 2022) Roman topluluklarında kadın ve ergenlerin alkolle ilişkisini belirleyen ve etkileyen sosyal etmenleri belirlemek bütünsel ve kuramsal yaklaşımlar açısından farklı bir bakış sağlayacaktır. Bu bağlamda Romanların günümüzde de varlığını sürdüren kültürlerinin alkol kullanımlarına etkisi açısından ortaya koyulması kişi ve sosyal bağlam ilişkisini belirlemeye yardımcı olacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanım yaygınlığının artması ve kullanım yaşının giderek düşmesi kişiyi bu maddeleri kullanmaya yönelten bireysel ve toplumsal risk etkenlerinin belirlenmesine yönelik çalışmalara duyulan önemi arttırmaktadır. Bu amaca dönük olarak özellikle kadınları ve ergenleri alkol kullanmaya yönelten kişisel sebepler ile kişinin içinde bulunduğu sosyal bağlam arasındaki ilişkinin alkol kullanımı açısından ele alınması araştırmanın temel amacıdır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Çalışma grubu olarak sosyal bağlamdaki unsurların etnik ve kültürel bakımdan değişmesiyle birlikte alkol kullanım tutumlarının ne yönde değiştiği/değişmediğini belirlemek amacıyla egemen kültürden farklı kültürel kodlara sahip olan Üsküdar'ın Selami Ali Mahallesinde yaşayan Romanlar belirlenmiştir. Nitel araştırma desenleriyle tasarlanan bu çalışmada etnik ve kültürel bakımdan birlikte var oldukları toplumlara göre pek çok açıdan farklılık gösteren Romanların alkol kullanım deneyimlerinin öznelliğini yine kendi bağlamlarında değerlendirmek önem arz etmektedir. Alkollü içecek tüketiminin kişisel veya toplumsal sebeplerinin belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır. Kişisel yaşamışlıkların toplamını yansıtmaları bakımından kapsamlı anlamıyla fenomenoloji, tek bir kişiye ait olan yaşamış deneyimlerin toplamına atıfta bulunur (Giorgi, 1997).

1.3. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında 20 katılımcı ile nitel araştırma yöntemi kullanılarak, roman toplumunun mevcut literatürde aktarılan ve gözlemlenen sosyo-ekonomik gerçekliklerini, kadınlar, ergenler ve alkol bağımlılığı ile ilgili hususları kapsayacak nitelikte araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu eşliğinde mülakatlar yapılmıştır. Ev hanımı olan katılımcıların eğitim durumu ilköğretim veya ortaokul terktir. Erkeklerde ise eğitim düzeyi benzer olmakla birlikte lise mezunu ve ön lisans mezunu dört katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı en küçük 18 (Torun, 1) ve en büyük 66 (Dede 2) olarak tespit edilmiştir.

Önceden katılımcının bilgisi ve onayı alınarak planlanan yüz yüze görüşmeler yine katılımcının onamından sonra ses kaydına alınmış ve sonrasında kayıtların deşifre işlemleri yapılarak analiz edilmeye uygun veriler oluşturulmuştur. İlgili ses kayıtları araştırmacı tarafından araştırma dışında başka herhangi bir yerde kullanılmayacak ve gerekli şekilde korunarak uygun şartlarda saklanacaktır.

1.4. Araştırma Etiği

Bu çalışma, bilimsel araştırmaların etik standartlarına uygun olarak yürütülmüş olup, Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, 24.03.2022 tarihli ve 55518 sayılı yazı kapsamında veri toplama sürecinin etik standartlara uygunluğu bakımından incelemiş ve gerekli onay alınmıştır.

2. Bulgular

Alkollü içecek kullanımını etkileyen kişisel ve toplumsal sebepler Roman topluluğu açısından analiz edildiğinde gelenek ve örflerle şekillenmiş kültürün belirleyici rolü öne çıkmaktadır. Günlük

yaşantı ve toplumsal etkinliklerde alkollü içecekler için geniş yer veren Romanlar kullanım yaygınlığının sebeplerini farklı nedenlerle açıklamaktadır. Katılımcıların ifadelerinde yer alan sebepler dokuz alt başlıkta kategorize edilmiştir. Toplumsal yaşantıda alkollü içeceklerin yeri, kadının alkol kullanımını etkileyen toplumsal normlar, çocuk ve ergenler açısından çevresel risk etkenleri, olumsuz rol modellerin özendirici etkisi, akran gruplarının alkolle tanışma veya devamındaki rolü, alkol kullanım öykülerinde öne çıkan diğer detaylar olmak üzere pek çok etmenin karmaşık etkisi aşağıdaki gibi alt başlıklara ayrılmıştır.

2.1. Roman Kültürü Açısından Alkol Kullanımının Toplumsal Yaşamdaki Yeri

Kültürel zenginliklerini dünyanın farklı bölgelerine göçler yoluyla taşıyan Romanlar geldikleri bölgelerin egemen kültürlerine rağmen kendi geleneksel unsurlarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir (Kolukıncık, 2009). Kültürün kuşaklar arası geçişkenliği açısından gelenek ve adetlerin üstlendiği tarihsel rol, zamanla geleneklerin bir parçası haline gelen alkollü içeceklerin aktarımı açısından sonraki kuşaklar için ciddi bir risk etkeni olmuştur. Bununla birlikte bu riskin Roman toplulukların alkol kullanımına yaklaşımlarını birincil derecede etkilediğini söylemek güç görünmektedir.

Kadın (3) topluluğun alkol kullanımını örneklerdirken “*sudan sonra ikinci sırada yer alabilir. Roman erkeklerin de çoğunda sabah kalkıp içki içenler var*” şeklinde ifade ettikten sonra Türk kültürünün milli içeceğine atıfla bulunarak “*ayran yerine rakıyı tercih*” ettiklerini söylemektedir. Baba (5) de “*rakı biliyorsunuz hem kendisi pahalı hem mezesi pahalı olduğu için romanlarda bira daha önce geldiğini söylemektedir. Bu bakımdan uç örneklerin varlığı da olumsuz rol aktarımını besleyici bir etki yapmaktadır.*”

Alkollü içeceklerin topluluğun genç üyeleri açısından içerdiği risklere dair farkındalığını Dede (1) kendi kullanım öyküsü üzerinden şu sözlerle anlatmaktadır: “*Adam çocuğunu evlendiriyö veya sünnet düğünü yapıyö mahallede masalar kurulur yemekli, içkili düğünler olurdu. Biz küçüktük ö zaman. Babamızın peşine takılırdık, giderdik, otururdük. Çocukluk aklıyla ordaki masadaki olanlardan bişeyler yemek için. Ö arada bakardık, ö bardakların içindekine. Babamız da içer içer keyiflenirdi, ‘al lan eşek bi duble de sen iç’ derdi. Onu çocukluk aklıyla alır içerdük. Yanardık, ağzımız yanardı. Onlar da gülüşürdü.*” Dede 1’in ifadelerinden de anlaşıldığı üzere toplu etkinliklerin hem alkol kullanımı hem de kullanıma yönelik tutum üzerinde oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Baba (1) geniş bir coğrafyaya yayılan Roman kültürü ve bu kültürün vazgeçilmezi haline gelen geleneksel düğünlerden örnek verirken “*rengârenk*” ve “*çok çatafatlı*” nitelemelerini kullanmakta ve alkol tüketimini de bu renklerin bir parçası olarak görmektedir. Bu bağlamda Baba (4), geleneksel düğünlerin topluluğun alkol kullanım tutumlarına etkisini “*içeriz devamlı*” şeklinde ifade ederken Oğul (5) de “*alkolsüz düğün*” olmadığını söyleyerek diğer katılımcıları desteklemektedir.

Geleneklerle iç içe girmiş alkol kullanım tutumlarının yanında Romanlara yönelik var olan önyargı ve dışlayıcı tutumların alkol kullanımındaki rolünden de bahseden Baba (1), Romanların sürekli maruz kaldıkları bu olumsuz durumu besleyen ifadeleri şöyle örneklemektedir: “*Hani roman olarak kötülük algılıyolar insanlar. Ne biliyim hırsız diyolar, çocuk kaçıır, bebek kaçıır diyolar. Böyle söylüyolar ama ben hiç görmedim bebek çalsın bi Roman. Eskiden çocukları kandırıyor, korkutuyolar, ‘bak Roman geliyor, Romanye veririm, seni çuvala koyar.’ Doğrudan değilse de dolaylı olarak Romanların karşı karşıya kaldığı benzer davranış ve onları küçümseyici ifadelerin gençlerin kendilerinden olmayanlarla sosyalleşme girişimlerini –ve hatta toplumsal beklentilere göre normalleşmelerini- de olumsuz etkileyebileceğine Baba (1) yakın dönemde yaşanan ve kendilerini yakından etkileyen bir örnekle açıklık getirmektedir: “*Televizyon programlarında ben hani genelde görüyorum. Romanlarla ilgili nasıl çirkin ithamlar biliyorsunuz. Bundan iki ay önce bi roman asker şehit oldu. Duydunuz mu bilmiyorum ama çocuğa şehitlik vermemişler. Niye bu çocuğa şehitlik vermedin*”*

“sen Romansın, siz çalıp oynamayı bilirsiniz.”. Çalıp oynamak nedir? Böyle bi kavram yok zaten. Romanlara o kadar kötü davranıyolar, ya kötü davranıyolar derken vurup kırma olarak değil düşünce olarak”. Ebeveynlerin ifadelerine bakıldığında bu ve benzeri durumların zaman içinde inşa ettiği “Roman” imgesinin yeni kuşaklar üzerinde etkili olabileceğini düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Bu etki diğer durumlarda olduğu gibi alkole yaklaşımda da bir nevi “alkole ve diğer olumsuz unsurlara itilme” gibi sonuçlara yol açabilmektedir (Akkan vd., 2011; Güllü & Yıldırım, 2016; Özer, 2019; Seyyar, 2010).

Katılımcıların hepsinin benzer kullanım şekillerinin nişan, sünnet, asker uğurlama gibi diğer toplu eğlencelerde de var olduğundan bahsetmeleri bu toplu eğlencelerin kültürün aktarımı bağlamında hem alkol kullanımı hem de kullanım karşısındaki bakışı aktarmada temel etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Oğul (3), bu yaygın kullanım şeklinin gerekçesini alkolsüz eğlencelerin topluluk tarafından “nakıs” olarak nitelendirilmesine bağlamaktadır. Bu durumun özellikle ergenlerde toplumsal bir yatkinliğe sebep olduğu, erken dönem gizlilikle başlayan sürecin ileriki dönemlerde -var olan kısmi toplumsal hoşgörünün de etkisiyle- açıktan devam etmesini tetikleyici bir rol üstlendiği söz konusu ifadelerde de yer bulmaktadır.

2.2. Roman Normları ve Gelenekleri Açısından Kadının Alkol Kullanımı

Kadının alkol kullanım tutumlarını şekillendiren genel unsurlara ek olarak Roman topluluğunda norm ve geleneklerin daha baskın bir etkisi söz konusudur. Erkek egemen bir toplum anlayışının hâkim olduğu mahallede kadının alkol kullanımına karşı cinsiyetçi bir yaklaşımın varlığı, katılımcılar ifadelerinde sıklıkla vurgulamaktadır. Oğul (4) bu konuda mahallenin genel yaklaşımını “kendi semtimde Selamsız’da yüzde sıfır denilcek kadar az, yani yok” şeklinde ifade ederken, Baba (4) ise Romanlarda kadının alkol kullanımına karşı kültürel bir yatkinlik olmadığını “aaaa tabi kadınlar içmiyor, erkekler içer. Romanlarda öyle bir dünya yok. 100 taneden iki tanesi o da başıboş bir kadındır, ne bileyim yani eşi yoktur, yani kocası yoktur” gibi topluluğa özgü bir anlayışla dile getirmektedir. Kadının alkol kullanması karşısında mahallenin genel tepkisini ise Kadın (1) şöyle bir örnekle izah etmektedir: “O anda o masada atıyorum yaptım bi gözü karalık ama daha sonra Selamsız’a giremem heralde. Arkadan çok konuşurlar.”

Kadının alkollü içecek tüketimi hakkındaki genel görüşü sorulduğunda “hiç bi fark yok, kadınla erkek eşit” şeklinde belirten Dede (1), soru Romanlarda kadının alkollü içecek tüketimine yönelik olduğunda düşüncesini “ben eskaza yakalarsam, görürsem çok kızarım, çok sinirlenirim, çok hiddetlenirim. Kendim küple içmişimdir ama küpün ucundan ona minnacık tattırmışım. Ona karşı değilim” baskıcı bir yaklaşımla dillendirmektedir. Sözlerinin devamında “ben kendim teklif ederim ona “içeceksen vereyim sana rakı derim.” eklemesini yaparken bunun sebebini ise “ben onun yanında koruyucuyum, bi kalkanım” şeklinde açıklamaktadır. Toplulukta erkeklerin kadınlara oranla daha fazla kullandığını Kadın (2) gözlemlerinden hareketle şöyle ifade etmektedir: “Erkeklerimiz zaten çoğu, hepsi alkol alır her gün. Hepsi yaşlanuncaya kadar, hastalanuncaya kadar alırlar.”

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında Romanlarda kadının toplumsal konumunu koruma amaçlı bir yaklaşımın varlığına vurgu yaptıkları görülmektedir. İkinci kuşak Seyyar Satıcı (1) bu duruma: “Mesela bi erkeğin ben saat gece ikide benim bi iki tane bira asfaltın kenarına oturmuş içtiğimde mesela bana kimse musallat olmayabiliyor ama yolun kenarında bi bayan görüldüğünde o şekilde herkes farklı gözle bakıp, kadını rahatsız etmeye, taciz etmeye kalkabiliyo insanlar. Çok şahit oldum ben buna.” sözleriyle işaret etmektedir.

Yaygın kanaatin aksine Romanlarda kadınların alkol almasına hoşgörülü bir yaklaşımın sadece geleneksel eğlencelerin belirli bölümlerinde söz konusu olduğunu belirten Oğul (3) de yaygın olarak yapılan sünnet düğünlerine dikkat çekmekte ve “sünnet olduktan sonra kadınlar alkol alır, sadece kadınlara masa kurulur” ifadeleriyle topluluğun genel uygulamasına açıklık getirmektedir. Yine düğün

gelenekleri arasında yer alan “*gelin hamamı*” ve “*paça*” da kadınların aralarında eğlenirken alkol almasına izin verilen nadir toplu etkinliklerdendir.

Kadınların kullanımına karşı baskıcı yaklaşımın esnetilebildiği bazı farklı durumların söz konusu olduğunu dile getiren Kadın (2) “*nişanlıysa, evliyse, 18 yaşından büyükse çok fazla bizde sıkılmaz, anlayışla karşılanabilir*” demekte ve kullanımın özellikle de kızın gelin gideceği ailenin alkol kullanımına bakış açısına göre değişkenlik gösterebileceğini söylemektedir. Bahsedilen 18 yaş sınırının sadece kızlar için değil, erkekler için de alkol kullanım tutumlarının görünürlüğü açısından genel bir kabul olduğu anlaşılmaktadır. O döneme kadar kadın/erkek fark etmeksizin istisnai durumlar hariç çocuk ve ergenlerin alkol kullanımına genel bir karşı çıkma söz konusu görünmektedir. Bu bağlamda aile ve yakın çevreden gizli olarak sürdürdüğü alkol kullanım tecrübesini Oğul (1) “*Annemiz, babamız bizi görürse çok küçüküz bize kızabilir. Derken giderdik marketten bir kutu kola alırdık, kutu kolayı yere dökerdik. Bi tane bira alırdık. İçine döküp paylaşırdık ki bizimkiler bizi görsün, işte biz kola içiyoruz bize kızmasınlar.*” sözleriyle aktarmaktadır.

Romanlarda kadınların alkollü içecek tüketiminin daha az görülmesinin diğer sebeplerini Kadın (3), “*bayanların bünyesi(nin) hassas*” olması gibi fiziksel özelliklerle ilişkilendirirken, Müzisyen (2) de “*erkekler gibi içemiyolar*” şeklinde bir yaklaşımla alkol kullanımının Romanlarda erkeğe özgü bir davranış biçimi olarak görüldüğünü söylemektedir.

Kadınların kullanma sebeplerinin de erkeklerle benzerlik göstermediğini ifade eden Oğul (5) ise bur durumu “*kadınlar erkekler gibi işte moralim bozuk içeyim, bugün çok mutluyum içiyim değil de kadınlar sadece çok özel bir gün olduğu zaman [içer]*” şeklinde özel durumlarla ilişkilendirmektedir. Yine benzer bir şekilde Kadın (2) de konuyla ilgili kişisel görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “*Erkekler bunu bağımlılık haline getiriyorlar, kadınlar ise sadece keyif için gerektiğinde içiyorlar. Her akşam içen roman kadını tek tük görülmüştür.*”

Mahalle genelinde kadınlar arasındaki kullanım yaygınlığındaki farklılıklara “*Adapazarı’ndan gelen bir topluluk var. Onların kadınlarında daha yüksek ama Tekkekapılılar’da bu yok, tavukçularda yok, Bandırmalılar’da yok.*” sözleriyle dikkat çeken Kadın (2) Roman topluluğu içinde yaşayan alt grupların kullanımlarının aynı olmadığına vurgu yapmaktadır. Bu ve benzeri yöndeki ifadelerden hareketle geleneksel eğlencelerde kadınların kendi aralarında alkol kullanımının çok büyük bir sorun olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Günlük bireysel ve toplu kullanımlar ise ancak aile büyüğü veya eşin bilgisi dahilinde yapılan sınırlı kullanımlardır.

Romanlarda kadınların alkol kullanım tutumlarının geçmişe göre önemli ölçüde değiştiğini ifade eden Kadın (3), “*benim jenerasyonumda her genç kız içmezdi*” şeklinde bir farklılığa işaret ederken “*eşim arkadaşlarını eve davet eder, hanımlarıyla gelirler, yemek yeriz, içki içerler, biz de içeriz hanım arkadaşlarımla.*” sözleriyle bir değişim yaşandığından bahsetmektedir. Torun (1) de son kuşaktaki değişimi “*isteyen herkes içebilir*” şeklinde daha esnek bir yaklaşımla ifade etmektedir. Üçüncü kuşak katılımcıların erkek ve sayılarının az olması kadınların kullanımına karşı yaklaşımlarını belirleme açısından yeterli olmamakla birlikte genel ancak sınırlı bir tablo sunmaktadır.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında genellikle alkol kullanımına yönelik şekilsel detayların ağırlıkta olduğu görünmektedir. Buna ek olarak Romanların kendine özgü norm ve değerlerinin geçerliliğini koruduğu toplulukta kadının alkollü içecek kullanmasının içerdiği örtülü mesajlara ise özellikle kadın katılımcıların cümle aralarında rastlanmaktadır. Katılımcılar alkol kullanan kadını “*cesur, neşeli kadın*” “*ben rahat kadını, cool kadını, karışanım yok*” (Kadın 2) veya “*sosyal kadın*” (Kadın 3) gibi ifadelerle nitelendirmektedirler. Ancak bu nitelendirmelerin –çoğunlukla erkek katılımcıların bahsettiği- ölçülü kullanımlarla ilişkilendirildiği; gelenek ve örflerin dışında alkol alan

kadınlara ise toplulukta “konsomatris” veya “kötü kadın” gibi küçültücü ve kadının toplumsal konumuna zarar verici ifadelerin kullanıldığı dile getirilmektedir.

2.3. Roman Normları ve Gelenekleri Açısından Ergenlerin Alkol Kullanımı

Bağımlılık yapıcı maddelerle tanışma yaşının giderek düştüğü günümüz toplumunda çocuk ve ergenler dezavantajlı grupların başında gelmektedir (Thatcher & Clark, 2008). Bu bağlamda söz konusu maddelerin yaygın olarak kullanıldığı mahallede ergenlerin bağımlılık alt kültürüne dâhil olma süreçleri ve kullanım öykülerinde de öne çıkan söz konusu etkenlere katılımcıların ifadelerinde de sıklıkla rastlanmaktadır. Mahallede çocuk ve ergen yaş grubundan olanların alkol kullanımına genel olarak “*biraz saygı biraz korku*” dan kaynaklanan bir çekinme ile yaklaştıkları görülmektedir. Bununla birlikte mahalledeki erken dönem kullanımlar için Kadın 3’ün “*9-10 yaşındaki bi insana asla izin vermem, 16 yaşından büyüksen büyükse bu onun tercihidir.*” ifadelerini kullanması ve söz konusu durumda müdahale etmeyeceğini eklemesi -yaygın kanaatin aksine- reşit olmamış bireylerde alkol kullanımına daha müsamahalı yaklaşıldığı izlenimini vermektedir. “*Benden yani benden bi yaş küçükse ailesinin rızası varsa tabiki de olur. Ama önüme 8-9 yaşındaki çocuk gelirse yani eu şiddet gösteririm anlamazsa. Önce anlatırım, anlamazsa şiddet gösteririm.*” (Baba 1)

Ailelerin genel olarak çocukların kullanımına karşı “*alkol içme*” şeklinde uyarılarda bulunduğunu söyleyen Dede (1), kendileri olumsuz rol model olduğu için bunun etkili bir yaklaşım olmadığını hatta alkollü içeceklerin zararları hakkında yanılsamalara sebep olabileceklerini kişisel deneyimi üzerinden şöyle açıklamaktadır: “*Dükkü gibi hatırlarım. Babama dedim ki ‘baba bu saydıkların kötü bişeyse sen niye içiyordun?’. Babamı köşeye sıkıştırdım.*” Ailede bu maddeleri kullananların varlığının ailenin yeni bireyleri açısından özendirici bir etkiye sahip olabileceğini Kadın (3) de “*çocuk görmüş dededen, babadan bunu sürdürüyor*” ifadesiyle dile getirmektedir.

Mahallede genel olarak özellikle çocukları alkol kullanımına özendirmeme tutumunun ağır bastığı ancak bazı ailelerin alkol kullanımına karşı daha esnek hatta teşvik etme yönünde davranışları olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Bu durumu Dede (1), yine gözlemleri üzerinden şu cümlelerle örneklendirmektedir: “*Adam kendine bi tane bira alıyor, çay bardağına çocuğuna da döker. Hadi bakalım içelim, diyor. Tokuşturuyor. Kendi teşvik ediyor çocuğu.*”

Yapılan görüşmelerde gelişim açısından alkolün zararları hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerinin düşük olduğu dönemde çocuk ve gençlerin ebeveynlerini rol model alıp alkol kullandıklarına dair vurgular öne çıkmaktadır. Bu bağlamda erken yaşta alkol kullanımını gerekçelendirirken “*gördüğü için içiyor*”, “*ablasından gördüğü için*” gibi ifadelere başvurulmaktadır. Nitekim, çocukların bu maddeleri “*benim sıkıntım, derdim var ben bunu içeyim diye*” kullanmayacaklarını söyleyen Oğul (5) de hem bu duruma hem de aile ve yakın çevredeki risk etkenlerine dikkat çekmektedir.

Bazı ebeveynler ise kendileri kullanmalarına rağmen çocukları için olumsuz rol model olmamak adına onların görebileceği ortamlarda kullanmadıklarını söylemektedir. Baba (3) “*çoluk çocuğumun yanında içki içmezdim, görmesinler diye*” sözleriyle bu vurguyu yaparken konuyla ilgili duyarlılığının sadece kendi çocuklarıyla kalmadığını, kendisinin diğer gençlere de “*yapmayın etmeyin bak beni gözünüzde örnek alın*” diyerek tavsiyelerde bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak bu tip uyarıların mahallede devam eden yaşam tarzıyla çeliştiği Baba (5)’in günlük yaşam tasvirindeki “*özellikle yazın koyarlar pazar sandıklarını, masayı koyarlar kapının önüne*” sözlerinden ve Oğul (5)’in kaldırımlarda masa kurarak “*açık alanda içmeyi*” tercih etikleri için sokakta oynayan çocukların sürekli bu görüntülerine maruz kaldıklarına dair aktarımlarından anlaşılmaktadır. Ailenin dışında mahallede alkollü içeceklerin yaygın olarak tüketilmesi bu bakımdan özendirici veya motive edici olabilmektedir. Dede (1) bu problemi “*bizim burda içki olayı çok garip, her şeyde içiliyor. Adam, çok afedersin Allah*

muhafaza ki ölüm haktır hepimizin başına gelecek, annesi ölmüş üzüntüden içiyö, çocuğunu evlendirmiş sevinçten içiyö.” sözleriyle dile getirmektedir. Mahallede söz konusu mutluluk veya üzüntü durumlarının dışında da alkol kullanımının yaygın olması da çocuk ve ergenlerin alkol kullanımı noktasında riskin artmasına yol açmaktadır.

Bağımlılık yapıcı diğör maddelerde olduğu gibi alkol kullanım yaşının Romanlarda da giderek düştüğünü belirten Oğul (3) özellikle de ailede kullanım öyküsünün olmasının başlama yaşına etkisini şöyle açıklamaktadır: *“Doksanlı yıllarda gençlerin alkole başlama yaşı belirttiğim gibi on altı ve üzeri idi. Maalesef günümüzde daha da düşük olabiliyor. Eğer ailede kullanan varsa alkole başlama yaşı çok daha erken oluyor. Nedir bu, ortaöğretim düzeyinde altından düşük oluyor. Evet, on dört ve üzeri diyebiliriz. Yoğun alkol alan aileler için geçerli. Romanlar toplumunda maalesef yani okul çağlarında tanışabiliyor.”*

2.4. Roman Topluluklarında Kadın ve Ergenlerin Alkol Kullanımında Arkadaş ve Akran Gruplarının Özendirici Etkisi

Yaşamın her döneminde kişinin sosyal çevresini inşa ederken akran gruplarına gereksinim duyması bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda benzer deneyimleri yaşama bakımından daha homojen ve esnek olabilen akran grupları, sağlıklı bir sosyalleşmeyi olumlu yönde etkilerken, grupta olumsuz rol modellerin varlığında (Talu & Gümüş, 2020, s. 391; Lempers, J.D. ve Clark-Lempers, 1993; Şahin & Özçelik, 2016) ise istenmeyen durumların ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Bu durum her yaş ve grup açısından etkili olmakla birlikte kadınların gündelik hayatında akran gruplarının daha önemli bir yer tutması (Callas d. 2004; Yeh vd. 2006) bu noktada hem olumlu hem de olumsuz unsurları daha etkili hale getirmektedir. Çocuk ve ergenlerin ise kişiliğın inşa edildiği bu dönemde iç ve dış etkilere daha açık durumda olmaları (Rienzi vd., 1996) ve onay ihtiyacının bu yaş grubunda öne çıkması (Walters, 2018) arkadaş-akran gruplarının alkol kullanımı noktasında daha etkili rol oynamasına yol açmaktadır.

Akran gruplarının söz konusu etkisi dışı kapalı bir yaşam tarzını ve kendilerine has kültürel kodlarını sürdüren Roman toplulukları içinde hem kültüre hem de toplumun geneline uyum sağlama noktasında göze çarpmaktadır. Bu durum Kadın (3)’ün ifadelerinde *“arkadaş etkisi çok fazla çok. Bir ortama gidiyorsun hadi canım ortamı bozma, ortama katıl”* sözleriyle yer bulurken katılımcı ısrarcı teklifler karşısında çoğu kez karşı koyamadığını ve kullanma isteği duymadığı durumlarda bile kullandığını dile getirmektedir. Baba (5) de gençliğinde arkadaşları arasındaki kullanım yaygınlığını *“bu semti ben baz olarak söylüyorum 10 tane arkadaşımızın 8 tanesi”* şeklinde belirtmektedir. Katılımcıların hepsinin arkadaş etkisine vurgu yapması bu unsurun alkol kullanımına başlama ve devam ettirmedeki önemini ortaya koymaktadır. *“Biraz daha büyüdükten sonra arkadaş çevrem genişledi. Arkadaşlarımın bi çoğu da içiyö. Roman milletinin zaten vazgeçilmezi haline geldi bu alkol.”* (Torun 2).

Akran gruplarının alkol kullanımına başlamada *“özendirme”* etkisi katılımcıların ifadelerinde sık karşılaşılan başlıca unsurlardan biridir. Üç nesil katılımcıların alkollü içeceklere başlama öykülerinde öne çıkan etkenler incelendiğinde; alkol kullanan arkadaşlarına özenme, alkolün etkilerini merak etme ve deneme isteğinin üstesinden gelemeyip başlama şeklinde olabilmektedir. Oğul (5) alkol kullanmaya başlama sebeplerini sıralarken aileden sonra *“ikinci neden arkadaş ortamı, arkadaşlarından bu maddeyi gördükleri vakit ister istemez bi kereye mahsus içiyorlar. Günden güne bunlara da sirayet edip, bunlar da başlıyorlar. Devamı geliyor, yani bu şekilde etkisi”* ifadelerini kullanmaktadır.

Akran gruplarında grubun kendine özgü tutum ve davranışlarını benimsemeyenleri dışlama veya zorba davranışlar gösterme eğilimine gidilebilmektedir (Erdem vd., 2006) Akranları tarafından alay edilmek istemeyenler, gruptan ayrılma veya grubun ortak davranış biçimlerini benimsemeye mecbur kalabilmektedirler (Santor vd., 2000). Bu bağlamda mahalledeki akran grubuyla arasında geçen bir olayı paylaşan Torun (1), alkol kullanmak istememesi durumunda arkadaşlarının tavrını şöyle

açıklamaktadır: “Sadece tuhaf gözle bakılıyo. Ya mesela şöyle ben kendi arkadaşlarımla konuştuğum muhabbete özel “oo hacı mı oldun namaza mı başladın” falan muhabbetine giriyorlar. Benim yerimde biri olsa ordan alınıp, ağlayıp gidebilir.” Dışlanmanın ergenlerle sınırlı kalmayıp yetişkinlerde de görüldüğüne değinen Kadın (2) de “hanım köylüsün içmiyorsun, ayy annenden, babandan korkuyorsun içmiyorsun.” gibi sık kullanılan küçümseme ifadelerine örnekler vermektedir.

Alkollü içeceklerin yeni ilişkiler kurma ve devam ettirmedeki etkisine dikkat çeken Oğul (4) ise “eee ister istemez alkollü ortamda arkadaş çevren daha fazla oluyo” ifadeleriyle durumu özetlemektedir. Torun (1) de alkollü ortamlarda yeni arkadaşlıkların nasıl hızla gelişebildiğine örnek vererek bu süreci kendi deneyimi üzerinden şu sözlerle anlatmaktadır: “Bi ortam içinde oturuyoruz ama ortamda kızlı erkekli hani çoğu kişi var. İşte ‘meraba’ falan, eeee ‘bira içiyo musun’? ‘İçiyorum tamam’ dedim. Yaaa daha çocuğun ismini bile bilmiyorum, gülümsedim. ‘Neden’ dedi, ‘gülümsedin?’ Bari dedim, bi ortak yönümüz çıktı, bira içiyoruz. Gittim o çocuğa bira ısmarladım. Son paramı da o çocuğun birasına verdim.”

Birlikte alkol alan arkadaşlar arasında farklı bir dayanışma biçiminin geliştiğine de değinen katılımcılardan Dede (1) çocukluğundaki bir anısı üzerinden bu dayanışma biçimini açıklamaktadır: “Üç kişi bej kişiydik ama paramız üç kişiye bej kişiye yetmezdi. Bi kişinin parası aramızda ortaklaştık yani sözüm ona Alman usulü birleşirdik. Bi birayı iki kişi bölüştük ama bizi kimsenin göremeyeceği yerde içerdik. Örnek hani mezarlığın duvarının altında veya ıssız yerlerde onu içer, keyif almaya çalışırdık. Biz sanıyoruz çocukluk aklı ile hani kimse anlamaz bilmez. Ama eve gittiğimizde mesela babam kurt gibi adamdı, anlardı. Bana bağırdır çağırırdı.”

Ergenlik döneminde bağımlılık geliştirmeye etki eden temel tipolojilerden biri olan duygusal ilişkilerin (Şencan & Canatan, 2021) etkisi katılımcıların ifadelerinde gözlemlenen unsurlardan bir diğeri olarak dikkat çekmektedir. Duygusal ilişkiler yoluyla alkol kullanmaya başlama ve devam etme riskini Kadın (3) eşiyle tanışma ve sonrasında alkol kullanım tutumları üzerinden şöyle paylaşmaktadır: “Eşimle o zamanlar arkadaş ortamında tanışıyorduk. Tamamen arkadaş ortamı. O zamanlarda kız arkadaşlarla toplanıp böyle grup halinde gittiğimde bu şekilde başladım. Sonra eşim de zaten alkol çok fazla içen bir insan olduğu için özel günlerde devam ettim. Yani herhalde birbirimizi aşılyorduk.”

3. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Alkol kullanım sebepleri holistik bir yaklaşımla ele alındığında Romanlarda gelenek ve örfilere dayalı karmaşık bir ilişki sarmalı ön plana çıkmaktadır. Göç tarihleri boyunca geleneklerine bağlılıklarını sürdüren Romanların (Aşkın, 2017), araştırmaya örneklem olarak seçilen mahallede de devam ettikleri gözlenmiştir. Roman kültürünün sürdürülebilirliği açısından olumlu gibi görünen bu durum kadın ve ergenlerin alkol kullanım tutumlarına kültürel yatkınlık sağlaması (Şencan & Beki, 2022) bakımından olumsuz bir duruma evrilebilmektedir. Buna bağlı olarak kendi topluluklarında gelişen yaklaşımların- genel varsayımın aksine- toplumun geri kalanıyla çok büyük bir farklılık göstermediği de yine katılımcıların ifadelerinde yer almaktadır. Romanların yüzyıllar boyu karşı karşıya kaldığı (dışlanma, etiketlenme, yoksulluk vb.) çok boyutlu ve köklü sorunlar onları hala günümüzün dezavantajlı grupları arasında gösteren (Eskiocak & Akbaşak, 2017) ve bu çalışmanın da sonuçlarını destekleyen etkenlerdir. Bu ve benzer durumların toplulukta özellikle kadın ve çocukların alkol kullanım tutumları ile günlük yaşam pratiklerini yakından etkilediği araştırmanın saha gözlemi arasındadır. Ayrıca geleneksel toplumlarda görülen cinsiyetçi yaklaşımların topluluktaki bu döngüyü destekleyici bir işlev gördüğü kadın katılımcıların alkol kullanımlarını gizleme ve mülakatlara mahalle dışındaki ortamlarda katılmalarından anlaşılmaktadır. Kadınların alkol kullanımına karşı Romanlardaki gelenekçi bu tutum alkol bağımlılığına karşı korumada kadınların lehine gibi görünmektedir. Ancak bu tutumun

alkolün zararlı etkilerine odaklanmak yerine Roman normlarına dayandırılması kadınların kişilik gelişimi ve iradelerini baskılama açısından sorunlu bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Romanlar hakkındaki çalışmalarda kadınların alkol kullanım tutumlarına yeterince değinilmemesi, erkeklerin alkol tüketim tutumlarının öne çıkarılması ve onların alkol kullandıkları için karşı karşıya kaldıkları mahalle baskısına yer verilmemesi çalışmanın önemli bir diğer sonucudur. Geleneksel etkinliklerde kadınların alkol kullanmasına müsaade ettiklerini ifade eden erkek katılımcılar, bu özel günlerin haricinde eğlence mekanlarında çalışan ve alkol tüketen kadınların “konsamtris” olarak nitelendirildiğini (Şener & Özkur, 2022) ifade eden katılımcılar, bunun da kadının toplumsal imajına, annelik rolüne ve eş olarak sorumluluklarına zarar verdiğini düşünmektedirler. Bu anlayış topluluk arasında bugün de devam eden bir normdur. Katılımcıların ifadelerinden hareketle Roman alt kültüründe erkeklerin alkol kullanmasına karşı nispeten daha hoşgörülü bir yaklaşım sergilenmesi kadınların gizli kullanmasına ve kullanıma bağlı gelişen sorunların da göz ardı edilmesine yol açtığı anlaşılmaktadır. Ayrıca aile ortamı ve mahallede alkol kullanım görüntülerine sürekli maruz kalan çocuk ve ergenlerin bu durumu kendilerine rol model alma olasılığı katılımcıları da kaygılandırmasına rağmen, çocuk ve ergenleri korumaya yönelik herhangi bir tedbir alınmadığı araştırmanın katılımcılara dayanarak ulaştığı sonuçlar arasındadır.

Bunun yanında ulaşılan sonuçlara ve araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelere bakıldığında toplumun genelinden her bakımdan farklı olduğu düşünülen ve büyük oranda dışlanan Roman topluluklarının kadın ve ergenlere yönelik yaklaşımlarının bir parçası oldukları coğrafyanın geleneksel tutumlarından zannedilenden daha fazla etkilendikleri bariz bir şekilde görülmektedir. Bu durum topluluğun uyum sağlama sürecinin neredeyse hiç ilerlemediği ve bu toplulukların toplumun genelinden bağımsız bir yaşam alanı oluşturmalarının bilinçli bir tercih olduğu yargısını yanlışlar niteliktedir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında böyle bir bilinçli tercihten söz edilemeyeceği gibi, topluluğun esasında toplumda bulunan her etnik unsur gibi temel kültürel öğeleri koruma eğiliminde olduğu, toplumun genelinden farklı ve toplumsal huzuru bozucu bir topluluk oldukları algısının onları sadece alkol kullanım tutumlarını değil; diğer olumsuz koşulları daha da güçlendirmektedir. Bu olumsuzluklar alkol kullanımı konusunda önleyici çalışmaların başarısına da engel teşkil edebilir. Bu açıdan Roman topluluklarına yönelik çalışmalarda başta alkol kullanımı ve buna bağlı tutumlar olmak üzere önyargısız çalışmalara büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplulukta dezavantajlı olma bakımından yukarıda da ifade edilen potansiyel riskler ile kültürel normlara maruz kalan tek grup kadınlar değildir. Mahallede yaşayan ergenler de diğer önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük oranda farkında olduğu, bazı katılımcıların bu sebeple çocuk ve ergenlerin alkol kullanımına karşı geleneksel ebeveyn tutumlarına benzer tutumlar sergilediği ve ergenlerin –en azından belli bir yaşa kadar- alkol ve diğer maddeleri kullanmasına karşı mesafeli olduğu görülmektedir. Bazı anne babaların ise bu durumun topluluğun yaşantısının bir parçası olduğu ve engellenebilir bir durum olarak düşünülmemesi dikkat çekicidir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde bağımlılık yapıcı maddelere başlama yaşının giderek düştüğü günümüzde 14-16 yaş aralığı risk olarak görülürken (Bulut vd., 2006; Evren & Ögel, 2003; Sökmen, 2017), Roman topluluğunda normal görülmesi ve yine erken evliliklerin yaygın olduğu toplulukta (Yaşar & Kaylı, 2021) erkekliğe geçiş ritüeli olarak normalleştirilmesi alkol kullanımının yaygınlaşmasını destekleyen bir diğer geleneksel etkidir. Aile ve mahalle ortamında alkol kullanım görüntülerine yoğun bir şekilde maruz kalan çocuk ve ergenlerin bu maddelere özenmesi ve alkolün zararları hakkında bilgi ve farkındalığın düşük olduğu bu gelişim evresinde modellemesi Öngel Atar vd. (2016) çalışmalarıyla da uyumlu görünmektedir.

Alkol ve diğer bağımlılık yapma özelliği bulunan maddeler tüm toplumları yakından etkileyen temel bir halk sağlığı sorunudur. Bu sorunla baş ederken genel yaklaşımların (Doğan, 2002) ötesinde

Roman normlarına göre uyarlanmış koruyucu ve önleyici çalışmalara duyulan ihtiyaç ortadadır. Bağımlılık probleminin bireysel ve topluluk düzeyinde sürdürülebilirlik olasılığının düşük olduğu mahallede alkol kullanımının zararlarına odaklanan model çalışmalar başlangıç noktası olabilir. Özellikle koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında çocuk ve ergenlere yönelik çalışmaların hızlandırılması, geleneksel normların sebep olduğu zararların da azaltılması bakımından öncelikli olarak önem arz etmektedir. Çocuk ve ergenlerin aileyle birlikte ele alınması alkolün zararları hakkında farkındalığın artırılmasını kolaylaştırıcı bir diğer etken olabilir. Ayrıca uygulanabilir ve sürdürülebilir yenilikçi projeler tasarlanırken Romanların örgün eğitime katılma motivasyonları düşük olduğu ve alkolün zararları hakkındaki bilgilerinin de bilimsel içerikli olmadığı dikkate alınmalıdır. Mevcut olumsuzluklara rağmen erken dönem adımlar ve sağlık hizmetlerinden yararlanma kolaylıkları sorunun çözümüne yönelik çalışmaların başarısını artırabilir.

4. Kaynakça

- Akkan, B. E., Deniz, M. B., & Ertan, M. (2011). Sosyal dışlanmanın roman halleri. *B. Ü. Sosyal Politika Forumu*. https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439798483_roman_kitap_tr.pdf
- Aşkın, U. (2017). *Türkiye 'de yaşayan romanların sosyo-ekonomik durumları: İzmir İli örneği*. Kuzgun.
- Ayhan, B. (2019). *Dünyanın ötekileri çingeneler*. Dorlion.
- Bulut, M., Savaş, H. A., Cansel, N., Selek, S., Kap, Ö., Yumru, M., & Vırit, O. (2006). Gaziantep Üniversitesi alkol ve madde kullanım bozuklukları birimine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri. *Journal of Dependence*, (7), 65-70.
- Callas P.W., Flynn B.S., & Worden J.K. (2004). Potentially modifiable psychosocial factors associated with alcohol use during early adolescence. *Addictive Behaviors*, 29, 1503-1515. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2004.02.028>
- Dick, D.M, Pagan J.L., Holliday C., Viken R., Pulkkinen L., Kaprio J., & Rose R.J. (2007). Gender differences in friends' influences on adolescent drinking: a genetic epidemiological study. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*, 31, 2012–2019.
- Doğan, Y. B. (2001). Madde kullanımı ve bağımlılığı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4(4).
- Eskiocak, M., & Akbaşak, D. (2017). Roma health in Edirne: Social determinants of health and health status. *Turkish Journal of Public Health*, 15 (2), 136-149. <https://doi.org/10.20518/tjph.341169>
- Ettore, E. (1997). *Women and substance use*. Rutgers University.
- Ettore, E. (2007). *Revisioning women and drug use: Gender, power and the body*. Palgrave Macmillan.
- Evren, C., & Ögel, K. (2003). Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(1), 30-37.
- Fırat, M., & İlhan, S. (2019). Çingenelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma: Malatya örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 265-277. <https://doi.org/10.18506/anemon.449956>
- Güllü, İ., & Yıldırım, K. (2016). Alt kültür gruplarında suç ve toplumsallaşma ilişkisi: Karaman Çingeneleri örneği. *Border Crossing*, 6(1), 46–78.
- Kirke, D. M. (2006). *Teenagers and Substance Use: Social Networks and Peer Influence*. Palgrave&Macmillan.

- Kolukırcık, S. (2009). *Düünden bugüne çingeneler: Kültür, kimlik, dil, tarih*. Ozan.
- Köroğlu, E. (2016). *Bağımlılıktan kurtuluş (Psikiyatri başvuru kitapları, alkol ve madde bağımlılıkları nelerdir? Nasıl Baş Edilir?)*. HYB.
- Kutlu, Y. (2011). Substance use and abuse among women. *Journal of Psychiatric Nursing*, 2(2), 90-93.
- Lempers, J.D., & Clark-Lempers, D.S. (1993). A functional comparison of same sex and opposite-sex friendships during adolescence. *Journal of Adolescence Research*, 8, 89-108.
- McGee, C. E., Trigwell, J., Fairclough, S. J., Murphy, R. C., Porcellato, L., Ussher, M., & Fowweather, L. (2015). Influence of family and friend smoking on intentions to smoke and smoking-related attitudes and refusal self-efficacy among 9–10 year old children from deprived neighbourhoods: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 15(1), 225. <https://dx.doi.org/10.1186/s12889-015-1513-z>
- Mercan, S., Onaran, Ö. İ., İlbak, A., Atasoy, H., Teloğlu, E. ř., Torun, P., & Hayran, O. (2018). Alkol tüketim kültürü ve alkol araştırmaları ile alkol kontrol politikaları konusunda görüşler: Nitel bir araştırma. *Addicta-The Turkish Journal on Addictions*, 5(3), 495-505. <https://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.3.0027>
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu maddeler ve bağımlılık*. İletişim.
- Öngel Atar, A., Yalçın, Ö., Uygun, E., Çiftçi Demirci, A., & Erdoğan, A. (2016). Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde aile işlevlerinin, çift uyumunun ve anne baba tutumunun değerlendirilmesi. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 53(1).
- Özer, N. (2019). Gypsies and discrimination: A qualitative research on gypsies (Roma) in Gültepe [Tez No. 612896] [Yüksek lisans tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özkan, A. R. (2000). *Türkiye Romanları*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Rienzi, B., Mcmillin, J., Dickson, C., Crauthers, D., Mcneill, K., Pesina, M., & Mann, E. (1996). Gender differences regarding peer influence and attitude toward substance abuse. *Journal of Drug Education*, 26, 339-347. <https://doi.org/10.2190/52C7-5P6B-FPH2-K5AH>.
- Seyyar, A. (2010). Kent(li)lerin sosyalleşememe sorunu: romanlar sosyal içerme politikalarının neresinde?. *Yerel Siyaset Dergisi*, (4), 38.
- Sökmen, A. (2017). *Madde bağımlısı olan ve olmayan 14–17 yaş aralığındaki ergenlerin empati eğilimi ve saldırganlık tutumu açısından karşılaştırılması* (Tez No. 466142) [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, ř., & Çövener Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
- Şencan, F., & Beki, A. (2022). Alkol kullanımının kuşaklar arası geçişinde rol alan sosyal etkenler: Selami ali (selamsız) çingeneleri örneği. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (90), 169-186.
- Şener, Ö., & Özkur, S. G. (2022). Eğlence mekanlarında çalışan konsomatrislerin maruz kaldıkları ikincil travma ve başetme yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (43), 291-306.
- Talu, E., & Gümüş, G. (2020). Ergenlerde akran baskısı ve riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 390-403. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1031097>

- Tarhan, N., & Nurmedov, S. (2015). *Bağımlılık: sanal veya gerçek* (4. baskı). Timaş.
- Thatcher, D. L., & Clark, D. B. (2008). Adolescents at risk for substance use disorders: role of psychological dysregulation, endophenotypes, and environmental influences. *Alcohol Research & Health*, 31(2), 168-176.
- Walters G. D. (2020). Beyond peer influence and selection: A gendered pathways analysis of social environmental predictors of change in child and peer delinquency. *Feminist Criminology*, 15(1), 3-23. <https://doi.org/10.1177/15570851188043>
- Yaşar, E., & Şaşman Kaylı, D. (2021). Roman kültüründe evlilik olgusu üzerine nitel bir çalışma. *Sosyoloji Dergisi*, (41-42), 25-51.
- Yeh M.Y., Chiang I.C., & Huang S.Y. (2006). Gender differences in predictors of drinking behavior in adolescents. *Addictive Behaviors*, 31, 929–1938. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2005.12.019>